

Capitolul 2 FENOMENUL DE SECULARIZARE

2.1. Secularizare – terminologie și evoluție

2.1.1. Delimitări conceptuale

Etimologic cuvântul *saeculum* a avut la latini mai multe semnificații: ”o perioadă lungă, lumea în aspectul său temporal și, mai ales lumea opusă societății religioase. [...] În creștinătatea medievală, secular desemna, în esență lumea inferioară a timpului prezent în opoziție cu lumea religioasă, deschisă eternului divin” (Simona Nicoară, 2005, p. 21).

În *Dreptul Canonic* întâlnim două noțiuni: de *secularizare* – însemnând de întoarcere în lume a unui preot, devenind laic și *preot secular* – desemnând un preot care își desfășoară activitatea în lumea profană, spre deosebire de preotul regular care își desfășoară activitatea într-o comunitate ideală, cea monastică.

Secularizarea este un concept prezent atât în teologie cât și în sociologie, care în definiția lui are nevoie de comparații între religiozitatea unei societăți și a alteia, prezentându-se în același timp ca un proces care este în curs și astăzi. Actualitatea discuțiilor despre secularizare nu poate fi pusă la îndoială și pentru că ea este o realitate pe care o trăim fiecare dintre noi.

Mai întâi trebuie precizat faptul că în istoria omenirii au existat popoare și state în care religia a infuzat puternic socialul, așa cum au existat și cazuri în care religia și-a desfășurat activitatea mai mult în spațiul privat al membrilor ei. Dincolo de toate acestea “umanitatea religioasă absolută a fost rareori impusă într-o țară, chiar și atunci când o religie sau o confesiune domina viața publică și organiza viața particulară” (*Dicționar de Sociologie*, 1996, p. 240).

Pentru prezentarea conceptului de secularizare trebuie să se facă referire la mai multe manifestări care rezultă din interferența dintre societate și religie. Printre acestea enumerăm: pierderea atribuțiilor publice de către religie, deplasarea preocupărilor religioase din spațiul public în cel privat, diminuarea rolului pe care valorile morale religioase îl au în politica legislativă a statelor, reducerea numărului celor care participă la ceremoniile religioase.

Termenul de secularizare apare în Europa și “își are originea în negocierile care au dus la tratatul din Westfalia din 1648” (*Dicționar al Gândirii Sociologice*, 2009, p. 719), care punea capăt războaielor religioase și reglementa problema bunurilor bisericești, ce trebuiau să treacă în proprietatea statului, ca putere seculară.

Prin secularizare se desemna inițial ”nu o absență a influenței organizațiilor religioase în viața socială, ci o diminuare a acestui rol comparativ cu cel exercitat în trecut” (Alfred Bulai, p. 141).

În sensul celor de mai sus teologii și sociologii au emis mai multe definiții pentru conceptul de secularizare după cum urmează:

“Secularizarea reprezintă procesul prin care puterea, importanța și extensiunea socială a organizațiilor religioase a scăzut, în special în epoca modernă” (Alfred Bulai, p. 141).

Analizând secularizarea sub aspect instituțional și ideologico-cultural Peter Berger o definește ca fiind ”procesul prin care sectoare întregi ale societății și ale culturii sunt sustrate autorității instituțiilor și a simbolurilor religioase” (Jean-Pierre Sironneau, 2006, p.134).

”Secularizarea este un proces caracteristic în special epocii moderne care constă în tendința de diminuare a rolului religiei în viața socială” (Alfred Bulai, apud. *Dicționar de Sociologie*, 1993, p. 535).

”Termenul de *secularizare* definește procesul de *diminuare* a importanței religiei în viața personală și/sau a societății” (Linda Woodhead, apud. Christopher Partridge, 2009, p. 445). Pentru a realiza comparația dintre religiozitatea societăților în timp se are în vedere numărul participanților activi la ceremoniile religioase și implicarea în trăirea valorilor promovate de către biserici. Într-o definiție descriptivă care se dorește cât mai completă se arată că secularizarea acoperă o multitudine de fenomene, printre care: ”sechestrarea de către puterile politice a pământurilor și a altor bunuri deținute de autoritățile religioase de către deținătorii puterii politice; trecerea de sub controlul religios sub cel secular a numeroase activități și funcții îndeplinite odinioară de religie; diminuarea cantității de timp, efort și resurse pe care oamenii le dedicau preocupărilor supra empirice; declinul instituțiilor religioase; în privința chestiunilor legate de conduită, înlocuirea preceptelor religioase cu cerințe adaptate criteriilor strict tehnice și înlocuirea treptată a unei conștiințe specific religioase cu o orientare empirică, rațională, instrumentală; abandonarea interpretărilor mitice, poetice și artistice ale naturii și societății în favoarea unei descrieri sobre și prozaice și, o dată cu aceasta trasarea unei linii clare de demarcație între dispozițiile evaluative și orientările cognitive și pozitivistice” (Bryan Wilson, 2000, p. 172.).

Secularizarea privește în special un anumit spațiu și societățile care există în acesta care “au fost cândva încreștinate, și care, ulterior, au refuzat sau au abandonat referința la valorile creștine în cultură, legislație, obiceiuri. El este un fenomen tipic european, al acelei Europe în care s-a plămădit așa-numita creștinătate. Procesul istoric care a condus la descreștinare are caracteristici specifice în Europa Occidentală și în națiunile din Est care au avut experiența regimurilor comuniste ce au impus ateismul și au persecutat Biserica și pe creștini. Uniunea Europeană și globalizarea în curs dau tot mai multe ecouri comune descreștinării” (Arhiepiscop dr. Antonio Mattiazzo, 2005, p. 42).

Rene Remond consideră că în definirea conceptului de secularizare este necesar să se discute despre un nivel intermediar care se plasează între politic și religios și anume cel al societății civile, care poate fi evaluată din punct de vedere al religiozității ei, măsurarea acesteia oferind informații dacă societatea este secularizată sau nu.

Pentru a se desemna anumite componente ale procesului de secularizare s-au folosit termenii de laicizare, descreștinare și denuminizare. Prin laicizare se desemnază ”înlocuirea unor regimuri hierocratice cu regimuri democratice. Într-un regim hierocratic, titularul puterii este prezentat și primit drept vicarul unui principiu transcendent, însărcinat de acesta să aibă grijă de popoarele sale.” (Jean Baechler, apud. Raymond Boudon, 2006, p.532) Dacă laicizarea este un fenomen politic, descreștinarea este un fenomen care își are consistența în spațiul cultural. Al treilea concept enumerat poartă numele de denuminizare și este definit ca fiind ”mișcarea prin care sfera sacrului este erodată lent de cea a profanului, sfârșind aproape prin a dispărea. Max Weber vorbea de ”desacralizarea (dezvrăjirea) lumii, traducere literală pentru Entzauberung, dar adăugându-i o nuanță de regret, care nu este potrivită pentru a descrie un fenomen istoric” (Jean Baechler, apud. Raymond Boudon, 2006, p.539)

Preafericitul Părinte Patriarh Daniel radiografiază și definește conceptul de secularizare din punctul de vedere al Bisericii Ortodoxe Române astfel: “Cu toate că populația României se declară religioasă, acest sondaj nu surprinde simptomele secularizării: ne putem declara creștini, fără a fi însă practicanți: în fapt, cel ce se declară creștin, fără a fi practicant, este deja secularizat. Totuși secularizarea nu este echivalentul ateismului: ea desemnează mai ales dificultatea de a percepe prezența lui Dumnezeu în viața noastră și de a înțelege necesitatea comuniunii cu El, deci dificultatea de a practica rugăciunea personală și comunitară” († DANIEL, 2007, p. 9).

Un alt teolog consideră că ”un concept utilizat tot mai des, secularizarea, nu poate fi receptat în perspectivă teologică decât ca un refuz rafinat și subtil al credinței, a concepției eclesiale despre existență, despre lume și om, întemeiate pe Revelația scripturistică ce culminează în Hristos, pe dogmele formulate teandric în experiența pneumatică creștină” (Pr. conf. dr. Gheorghe Petraru, 2005, pp. 252-253).

Patriarhul României identifică simptomele omului secularizat în comparație cu cel religios: ”Omul secularizat nu este neapărat ateu. Pur și simplu, el nu percepe prezența lui Dumnezeu în lume și în viața sa personală. De asemenea, el nu înțelege necesitatea, eficacitatea și utilitatea rugăciunii sau a vieții spirituale. I se pare că timpul dedicat rugăciunii este timp irosit, un timp care nu este bine utilizat deoarece nu produce nimic vizibil și imediat” († DANIEL, 2007, p. 10).

În zilele noastre este tot mai evident faptul că societatea actuală trăiește o criză a religiozității înțelegând ca participare constantă la practicile rituale. Astfel se consideră că ”decăderea vertiginoasă a practicilor religioase, cu o viață de secole și milenii, semnifică, desigur, mai ales un semn de criză a religiozității, dar este vorba concomitent – deși într-o proporție mult mai mică - și de remodelarea tipologică a credinciosului contemporan, pentru care religiozitatea este mai interiorizată și mai simplă” (Petre Hladchi – Bucovineanu, 1983, p.148).

La nivelul mentalului colectiv se constată că “societatea secularizată este deficitară în privința culturii interiorității. Din acest punct de vedere, putem afirma

că omul modern secularizat, chiar dacă acceptă existența lui Dumnezeu, el nu construiește o relație personală cu Acesta. Adesea este captivul unei viziuni *deiste* despre Dumnezeu, însă consideră că Dumnezeu există undeva, în altă parte decât aici” († DANIEL, 2007, p. 11).

Pentru că ontologic omul este potențial religios neactualizarea datului ființial generează deraieri spirituale atât la nivel individual cât și colectiv. “Societatea secularizată, în care omul este singura măsură a existenței, este fie indiferentă, fie ostilă vieții religioase; acest umanism autosuficient și solitar are probleme de natură religioasă; el suferă de un mare deficit de transcendență și interioritate. Însă acest vid spiritual creat de secularizare nu poate fi suportat pe termen lung” († DANIEL, 2007, p. 12).

Ca orice cuvânt odată cu trecerea timpului termenul de secularizare și-a modificat conținutul la nivelul reprezentărilor și al realităților pe care le desemnează. Astfel “de la începutul secolului XX și până în anii ’60, termenul *secularizare* este utilizat într-o multitudine de accepțiuni diferite, fără ca aceste utilizări să fie subordonate unui cadru teoretic organizat în funcție de această noțiune. Este cazul în special la Weber, la fondatorii sociologiei americane, la Lynd, la Redfield, la pionierii americani și europeni ai studiului sociologic al religiilor, precum și la Sorokin, la tânărul Parsons și la Herberg (Tschannen, 1992). Prima adevărată *teorie a secularizării* o găsim la H. Becker (1932)” (*Dicționar al Gândirii Sociologice*, 2009, p. 720).

Nevoia omului de a se manifesta și în plan religios a generat un vid spiritual în Europa anilor 1960 când a fost respinsă masiv religia tradițională, și când acesta a început, mai întâi, “să fie umplut de secte, dar și de o religiozitate difuză sau sincretistă. Suntem uimiți să vedem în zilele noastre, mari savanți sau oameni erudiți care consultă prezicătoare sau ghicitoare. Raționalismului exacerbat i se răspunde printr-o sete de religiozitate difuză, confuză și sincretistă. Secularizarea creează deci mai degrabă probleme decât oferă soluții” († DANIEL, 2007, p. 12).

Majoritatea societăților occidentale au început să trăiască experiența secularizării încă de la sfârșitul secolului XIX, iar acest proces a cunoscut o accelerare considerabilă în anii 1960” (Linda Woodhead, apud. Christopher Partridge, 2009, p. 445).

Teza că în societățile industriale moderne religia s-ar afla în declin, pierzându-și semnificația socială, în prezent este tot mai pusă la îndoială ajungându-se a se considera că “secularizarea a fost un mit”. În fapt “deși religia, în formele ei tradiționale, se poate afla în declin în unele societăți industriale occidentale, acest lucru nu se întâmplă în toate, S.U.A. fiind o excepție demnă de luat în considerare și că noi forme de religie apar neconținut, pentru a satisface nevoile spirituale inerente. Unele dintre acestea au un caracter religios. În schimb, altele nu sunt cu adevărat religii în sensul obișnuit al cuvântului. Acestea din urmă includ formele alternative și complementare de vindecare, psihoterapiile, tehnicile de dezvoltare a potențialului uman, ecologia, spiritualitatea holistică, New Age, cultul celebrității, curentele naționaliste și chiar sportul. Dacă acestea pot fi considerate sau nu forme de religie

depinde de felul în care este definită religia, o chestiune extrem de disputată” (Christopher Partridge, 2009, p. 25).

Dincolo de toate transformările care au generat sau au sporit procesul de secularizare, țările de astăzi ale Uniunii Europene, chiar dacă în proiectul de Tratat constituțional nu au făcut referire la originile creștine, totuși recunosc faptul că există un ethos comun – creștinismul și moștenirea culturală greco – latină care sunt cartea de identitate în raporturile cu alte culturi. Această concluzie are la bază criza de identitate care s-a produs în lume ca efect al globalizării în anii `90. Atunci s-a observat că ” ceea ce contează pentru oameni este sângele și convingerile, credința și familia. Oamenii se adună cu cei care au origini, religie, limbă, valori și instituții similare și se distanțează de cei care le au diferite” (Samuel P. Huntington, 1998, p.180).

2.1.2. Originea și evoluția secularizării

Pentru a dobândi o viziune realistă cu privire la fenomenul de secularizare este necesar să îi aflăm originile, dar să analizăm atât doctrinele, cât și acțiunile care promovau sau combăteau acest fenomen. Mai întâi trebuie precizat că secularizarea ca fenomen social este proprie țărilor Europei și Americii.

Înainte de a vorbi despre societatea secularizată trebuie să avem în vedere faptul că în perioada în care exista o intimă alianță între tron și altar „relațiile dintre societate și religie erau trăite într-un soi de indiviziune care, în zilele noastre, ar fi percepută ca o confuzie, dar care, pe atunci, nu era văzută ca atare, spiritul epocii socotind legitimă această simbioză” (Rene Remond, 2003, p. 29). Statul era deci confesional și avea o religie ceea ce determina ca fiecare cetățean să-și impoziteze religia statului în caz contrar individul fiind în situația de a-și mărturisi ateismul ori ateismul era proscris și hăituit.

Istoria consemnează date care atestă începutul unor perioade în care și-au făcut apariția unele dintre semnele secularizării acestea constituindu-se în etape aparținând procesului de secularizare. Procesul de secularizare care a operat mai întâi disocierea Bisericii de stat, după care a separat religia de societate, s-a întins pe o perioadă care variază de la o țară de alta, secularizarea nu s-a încheiat nici astăzi pretutindeni. De asemenea se poate constata că au existat atât momente favorizante cât și persoane – teoreticieni sau politicieni – care au determinat secularizarea societății. Din punctul de vedere al teologiei „Tendința de secularizare începe în momentul căderii omului în păcat. Adam prezintă primul comportament secularizat: el a acționat, în lumea creată și dată lui de Dumnezeu, ca și cum Dumnezeu nu îl vedea, ca și cum Dumnezeu era absent, ca și cum Dumnezeu nu există. Noi îl imităm pe Adam cel vechi în sensul că avem dificultăți în a înțelege că Dumnezeu ne vede, că El este prezent, când, din respect pentru libertatea noastră, El lasă impresia că este absent” († DANIEL, 2007, p. 10).

Un alt moment din istoria secularizării este cel care afectează în mod direct comunitățile creștine: „După persecuții a intrat în sânul Bisericii denaturarea vieții

profetice, apostolice și martirice. Denumim această denaturare secularizare. Oportunitățile, conformarea cu lumea și mentalitatea ei, standardizarea și transformarea în religie a vieții creștine, au creat probleme uriașe. Când vorbim despre secularizare putem să accentuăm multe lucruri. În special vor fi subliniate succint două puncte. Primul este pierderea duhului pocăinței care este foarte strâns legată de curățirea inimii ca premergătoare iluminării minții. Al doilea fel de secularizare este când omul nu arde de dorința vederii lui Dumnezeu și când viața duhovnicească se limitează la unele satisfacții emoționale și porunci moralizatoare” (Ierotei Vlahos, 2005, pp. 276-277).

Un prim pas făcut de către creștinism pentru instaurarea unui regim hierocratic în lume trebuie văzut în legătura care s-a creat între împăratul Constantin cel mare și Biserica moment de la care religia creștină a fost folosită de către puterea politică pentru a-și promova scopurile ideologice fapt care a atentat la identitatea creștinismului.

Secularizarea se poate spune că este și rezultatul unei greșeli fatale a teologiei creștine, care a sfârșit prin a confunda transcendența lui Dumnezeu cu absența lui Dumnezeu din ceație. ”Această absență a lui Dumnezeu din lume a provocat disoluția universului religios, autosuficiența imanentă omului și refuzul transcendenței divine” (Max Picard și Pr. George Remete, 1998, p. 7).

Această situație este rezultatul unei evoluții care își are obârșia în teologia prescolastică a secolului al V-lea începând cu Fericitul Augustin care a dezvoltat o cosmologie creștină făcând apel la așa-zisele rațiuni seminale, de inspirație neoplatonică, considerând că acestea conțin în ele întreaga dezvoltare a universului. „Teologia scolastică începând cu secolul al XI-lea, a preluat ideea acestor rațiuni seminale, numai că, de această dată, sub influență aristotelică, le-a prezentat drept cauze secundare care scot și mai mult în evidență caracterul autonom al universului față de Creatorul său.” (Max Picard, 1998, p. 8).

Arhiepiscop dr. Lazăr Puhalo consideră că ”procesul descreștinării în țările apusene a început nu doar în ultima vreme; nici nu este produsul vreunei epoci, mișcări sau influențe anume. În parte, dezintegrarea unei entități creștine în Apusul Europei a fost rezultatul unei degenerări și al decăderii clerului, începând de la cele mai înalte niveluri până la cele de mai jos. Această dezintegrare a pus temelia pentru neîncrederea în credința creștină care încet, încet s-a răspândit către clasele mai educate ale societății apusene” (Arhiepiscop dr. Lazăr Puhalo, 2005, p. 75).

Schisma de la 1.054, reforma lui Martin Luther precum și celelate evenimente care au fracționat creștinismul, au determinat divizarea mesajului evanghelic fapt ce a generat neîncredere în rândul creștinilor. Astfel religia, departe de a-i apropia pe oameni, a devenit un factor de discordie: creștinismul s-a scindat în confesiuni rivale ce-și disputau cu gelozie onoarea de a fi singura expresie autentică a adevărului creștin. Destrămarea unității religioase a Europei S-a produs în două faze distincte.

”Prima a urmat la scurtă vreme după evanghelizarea continentului: este vorba despre consumarea rupturii dintre Biserica Occidentului, grupată în jurul

succesorului lui Petru, cu scaunul la Roma, lângă mormântul prințului apostolilor, și Biserica Orientului, ce recunoștea întâietatea de onoare a patriarhului de Constantinopol. Schisma prelungește divizarea Imperiului Roman. După căderea Bizanțului, care-și află sfârșitul în 1453 sub asalturile turcilor, Moscova preia ștafeta și revendică onoarea de a fi cea de-a treia Romă. Această divizare dintre Biserica latină și Biserica greacă s-a perpetuat până în zilele noastre: ea constituie un element al tensiunilor ce sfâșie astăzi partea de răsărit a continentului după prăbușirea comunismului.

În cartea sa *De principatibus* apărută în anul 1513, Niccolo Machiavelli pune bazele secularizării politice, arătând că mijloacele politice eficace contrazic învățăturile bisericii și că trebuie exclusă influența Bisericii și a religiei în viața civică, atfel încât necesitatea, disimularea și manipularea să stea la baza acțiunilor politice, înlăturând morala, fidelitatea, integritatea sau credința.

A doua ruptură este mai recentă, datând din secolul al XVI-lea: este cea a Reformei, care a consfințit divizarea Europei creștine. Începând din acest moment, există mai multe Europe religioase care se luptă între ele cu o înverșunare ce-și are rădăcinile în certitudinea de a deține adevărul, dorința de a-l transmite și altora și osârdia credincioșilor” (Rene Remond, 2003, p. 27).

Interacțiunea dintre cele trei confesiuni creștine care împart Europa au determinat consecințe care se fac simțite și astăzi: ”nu toate războaiele religioase s-au stins, această categorie distinctă în tipologia conflictelor nefăcând încă parte din registrul formelor perimate. În Ulster, catolicii și protestanții continuă să se confrunte. Cât despre prelungirile primei rupturi, veche de o mie de ani, rănilor sunt încă proaspete: în fosta Iugoslavie, diferența religioasă dintre ortodocși și catolici adaugă încă un motiv la lista celor pentru care sârbii și croații se urăsc între ei” (Rene Remond, 2003, pp. 27-28).

Dacă ar fi să alegem un singur eveniment drept cauză a descreștinării, acesta ar fi probabil procesul lui Galileo Galilei. Condamnarea lui Galileo de către forțele fundamentaliste din Biserica Romano-Catolică a declanșat o reacție în lanț în toată Europa care a alimentat procesul inițial de descreștinare pentru că oamenii instruiți din întreg Apusul au văzut în aceste evenimente un război creștin purtat împotriva adevărului” (Arhiepiscop dr. Lazăr Puhalo, 2005, p. 76).

Pe de altă parte fizica galileeană, a zguduit “în aceeași măsură, lumea religioasă, lumea *intelectuală* a savanților și filosofilor și, în fine, lumea cotidiană a omului obișnuit; iar repercursiunile acestui cutremur se simt și acum, după trei sute de ani” (Jean Borella, 1995, p. 20).

Ruptura violentă dintre religie și stat are loc ca urmare a idealurilor Revoluției franceze din 1789. Filosofia secolului al XVIII-lea este una dintre cauzele principale ale declanșării revoluției și această filosofie este profund atee. Dincolo de concepțiile politice ale acestei filosofii ea a instigat la distrugerea temeiurilor creștinismului întrucât acesta ”a trezit ura înverșunată nu atât ca doctrină religioasă, cât ca instituție politică; nu atât pentru că preoții pretindeau să rânduiască lumea cealaltă, cât pentru că ei erau proprietari, seniori, beneficiari ai dijmei și

administratori pe pământ; nu atât pentru că Biserica era incapabilă să-și găsească locul în noua societate care se întemeia, cât pentru că ea ocupa în acea vreme locul cel mai privilegiat și cel mai puternic în vechea societate, care era pe cale de a fi distrusă” (Alexis de Tocqueville, 2000, p. 28).

J. J. Rousseau în lucrarea sa intitulată Contractul social propunea să fie instaurată în stat o ”religie civilă” ale cărei dogme ”să fie simple, în număr mic, enunțate cu precizie, fără explicații sau comentarii. Existența divinității puternice, inteligente, binefăcătoare, prevăzătoare și grijului, viața de apoi, fericirea celor drepti, pedepsirea celor răi, sfințenia contractului social și a legilor, iată dogme pozitive” (Jean-Pierre Sironneau, 2006, p.138).

Astfel, prin articolul X din Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului adoptată de Adunarea constituantă la 26 august 1789 se statuează că ”nimeni nu poate fi tras la răspundere pentru opiniile sale, fie ele chiar religioase” ceea ce deschide calea libertății de conștiință ca drept consacrat de către stat. După căderea regalității în Franța (10 august 1792) Adunarea legislativă adoptă dispoziții ce vor avea ca rezultat un mare pas înainte în secularizarea societății. „Instituirea unei stări civile depozitează clerul de o funcție socială pe care o îndeplinea practic dintotdeauna – înregistrarea marilor momente ale existenței individuale – și privează totodată actele religioase de efectele lor juridice: registrele ținute de ofițerii stării civile înlocuiesc registrele de catolicitate. De acum înainte nu botezul marchează intrarea în viața și în comunitatea națională, ci declarația făcută la primăria locului de naștere. La fel se întâmplă și în cazul căsătoriei: se instituie o cununie civilă și apare obligația, anteriorității căsătoriei civile asupra celei religioase. Societatea începe să trăiască o viață distinctă de cea a comunității ecleziastice, Ultimul act al acestei evoluții va avea loc în 1872, o dată cu dispariția din foile de recensământ a oricărei mențiuni privitoare la religie” (Rene Remond, 2003, p. 54).

La acestea se adaugă și legiferarea divorțului ceea ce generează un conflict perpetuu între legea morală și legea civilă precum și adoptarea de către Parlamentul francez în decembrie 1905 a unei legi care proclama cum că din acel moment republica nu mai recunoștea, subvenționa sau salaria nici un cult.

Pierderea prerogativelor sociale de către religie generează și efecte în relația religie – politică. Acest fenomen atrage după sine rolului religiei în legitimarea puterii. În acest sens conducătorii politici nu își mai justifică deținerea puterii de la Dumnezeu prin cler (așa cum se întâmpla spre exemplu în imperiul bizantin) ci în baza mandatului dat de cetățeni.

Descresșinarea a determinat și secularizarea moravurilor și profanarea timpului. Până nu demult, Decalogul era încă referința căreia i se conformau guvernele și legile: se bucura de un consimțământ universal. Moral și legal erau totuna: astăzi se deosebesc și urmează căi diferite. Este, probabil, aspectul cel mai nou și mai radical al secularizării. ”După religie, a venit rândul moralei, care încetează să mai constituie o problemă implicând societatea și devine o simplă chestiune de conștiință individuală: după cum nu există adevăr oficial în credințe, tot astfel nu mai există la nivelul conduitelor. Este triumful final al liberalismului: statul

renunță să mai sprijine cu autoritatea lui învățătura morală. Inclusiv în acest domeniu, el își face din neutralitate o datorie. Încetul cu încetul, dispar din coduri măsurile influențate de considerații morale, ele înseși deduse din referințe religioase” (Rene Remond, 2003, p. 220).

Spre exemplu în România infracțiunea de a dulter prevăzută de către Codul Penal a căzut în desuțitudine după care a fost și dezincriminată iar în Codul penal care se dorește a intra în vigoare în data de 01.01.2011 infracțiunea de prostituție a fost dezincriminată. Nevoia omului de a sărbători a găsit sub presiunea și pentru adâncirea secularizării forme noi, profane. Astfel, ”profanarea timpului se confirmă în toate activitățile colective. Dacă sărbătorile de origine religioasă continuă să fie respectate, ba poate mai mult ca niciodată, motivele nu mai sunt în primul rând religioase: preocupările comerciale se îngemănează cu dorința de odihnă și cu nevoia de a strecura o clipă de răgaz în monotonia scurgerii timpului” (Rene Remond, 2003, p. 223).

În ultima vreme, mai ales la oraș, sărbătoarea Paștelui este privita tot mai mult ca o sărbătoare civilă, națională și personală și tot mai puțin ca o sărbătoare bisericească, creștină în adevăratul sens al cuvântului.

La nivel european în momentul de față există convingerea la nivelul clasei politice că însuși statul constituțional are interesul să adopte un comportament de păstrare a tuturor surselor culturale din care se alimentează conștiința normelor și solidaritatea cetățenilor. Această conștiință devenită conservatoare se reflectă în discursul asupra societății *postsecularizată*.

”Prin aceasta nu avem în vedere doar faptul că religia se afirmă într-un context din ce în ce mai secularizat și că societatea contează pentru moment pe perpetuarea comunităților religioase. Expresia postsecularizare acordă comunităților religioase o recunoaștere publică nu doar pentru aportul lor funcțional la reproducerea temelor și a comportamentelor dorite. În conștiința publică a unei societăți postsecularizate se reflectă mai curând o intuiție normativă care are consecințe pentru relațiile politice dintre cetățenii necredincioși și cei credincioși. În societatea postsecularizată se impune recunoașterea faptului că modernizarea conștiinței publice înglobează și transformă mentalitățile în manieră reflexivă, în faze succesive, atât pe cele religioase, cât și pe cele profane. Dacă acestea consideră, împreună, secularizarea societății ca un proces de învățare complementar, ambele părți pot lua reciproc în serios, chiar și din punctul de vedere al fundamentelor cognitive, aportul lor la temele controversate ale spațiului public” (Jurgen Habermas, Joseph Ratzinger, 2005, p. 95).

”Max Weber a stabilit liniile care și-au pus de decenii pecetea asupra culturii seculare: este destinul vremii noastre cu raționalizarea și intelectualizarea care îi sunt proprii înainte de toate prin dezvrăjirea lumii, că tocmai cele din urmă și cele mai sublime valori s-au retras din viața publică, fie în împărăția ascunsă a vieții mistice, fie în relațiile frățești și nemijlocite dintre indivizi. Prin dezvrăjirea lumii, autorul menționat înțelege a ști sau a crede că, dacă dorim, putem afla oricând că nu există, principial vorbind puteri misterioase, care intervin în lumea noastră, că mai degrabă

putem în mod principial stăpâni toate lucrurile prin calcul” (Mircea Flonta, Hans-Klaus Keul, Jorn Rusen, 2005, p. 5).

”Factorul cel mai evident în acest proces istoric pare a fi apariția așa-numitei *gândiri instrumentale*”. Aceasta s-a impus nu în epoca Renașterii, marcată de o religiozitate cosmică, ci în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, când telescopul a permis vederea lumii ca un imens mecanism. Gândirea instrumentală nu se limitează doar la decelarea raporturilor dintre lucruri, cum o făcea gândirea antică, mai mult contemplativă. Ea vrea să le stăpânească și să le utilizeze. De aceea, ea nu reține decât aspectele măsurabile, cantitative, lăsând deoparte „calitățile secundare” pe care se sprijinea demersul simbolic. Acest nou mod de raportare la real a avut drept consecință ceea ce Max Weber numea *dezvrăjirea lumii*. Este vorba de o trecere lentă, schițată deja de filosofia greacă, de la mit la concept sau, după expresia lui Heidegger, de la fire la *existențe*, dorință de limitare (pe care termenul german ce înseamnă *concept*, Begriff, o evocă net) la capătul căreia lumea conceptelor tinde să devină lume a mașinilor (Clement, O. 1999, pp. 14-38)

Totuși, această evoluție nu ar fi fost posibilă fără sprijinul tradiției biblice, iudeo-creștine, care, se pare, că a permis trecerea de la raționalitatea contemplativă la raționalitatea instrumentală.

Biblia a impus consistența proprie și non-divinitatea cosmosului nu ca magie, (Babilon), nici ca iluzie (India) sau materialitate malefică a corpului muritor, ci ca creație a lui Dumnezeu, oglindă a înțelepciunii Sale, creat prin Cuvântul Său și, după spusa Părinților Bisericii, prin *ideile-voiuțe* total diferite de *ideile* platoniciene.

Divinul nu mai este închis în natura pasională și extazul sexual. O distanță infinită intervine între creat și necreat. *Dezvrăjirea* lumii începe cu relatarea creării lumii în Geneză: stele, animale și plante apar deposedate de caracterul lor divin. Bătălia dusă de profeți împotriva idolatriei și magiei își va găsi împlinirea în acțiunea de mai târziu a călugărilor. Evanghelia va pune capăt opoziției dintre pur și impur (“nu ceea ce intră în gura omului îl spurcă”, iar Iisus nu o va evita pe femeia cu curgere de sânge), refuzând interpretarea bolii ca pedeapsă divină sau ca urmare a păcatului (vindecarea orbului din naștere), El distinge împărăția Cerurilor de cea a Cezarului, extinzând sfera lumescului și oferind perspectiva libertății spiritului. Dumnezeu Care Se manifestă în umilință și în chenoază, Dumnezeul crucificat pe trupul relelor lumii instituie libertatea omului și Se arată nu în sfera sacrului, ci sub chip de om, în cele din urmă – sub chipul tuturor oamenilor.

E adevărat că ”desacralizarea” lumii prin tradiția iudeo-creștină trebuia să permită transfigurarea sa de către persoana în comuniune, transfigurare schițată deja de către creștinătatea medievală ale cărei creații ne „farmecă” încă, dar și mortificată în aceeași măsură de către aceasta, în sensul că a păcătuit grav contra libertății spiritului și a încercat să reconstituie o societate sacră al cărei liant era ura împotriva celuilalt, ereticul, necredinciosul, evreul. Istoria creștinismului occidental poartă în fundal tare incontestabile.

Moștenirea tragică a augustinianismului, pe de o parte – numărul mic de aleși, soarta copiilor morți nebotezați, interpretarea lui compelle intrare (obligă-i să

între), diminuarea rolului Sfântului Duh pe de altă parte –, au cauzat un antagonism între Tatăl și Fiul (ce va culmina în sec. al XIX-lea cu dialectica stăpânului și sclavului) și aproape un soi de ruptură a divino-umanității, fuziune fără echivoc a divinului cu umanul pe care o definise în 451 Conciliul de la Calcedon. În acest mod s-au afirmat în ultimul secol drepturile omului, opunându-se nimicitor drepturilor divine (Clement, O. 1999, pp. 14-38).

Simultan, concepția anselmiană a mântuirii, în ciuda ”*Imnului Creaturilor*” al Sf. Francisc, a avut drept consecință ascensiunea Crucii, o oarecare ignorare a dimensiunii panumane și cosmice a învierii. Teologia bizantină despre *energiile divine* a fost trecută sub tăcere o dată cu căderea Constantinopolului. Pământul, dimensiunea sa sacramentală, au fost uitate de creștinism. Etica protestantă a temperat dorința de stăpânire a societății tehnice, menționând totuși față de cosmos o atitudine de dominare.

Secularizarea nu s-a declanșat brusc, ci ea este rezultatul devenirii umane. ”Odată cu epoca raționalismului luminat, religia – ne referim acum la creștinism – ajunge ținta unei contestări crescânde. În deosebi secolul al XX-lea, cu demonul lui comunist, a produs un aspru test de rezistență pentru sentimentul de religiozitate și pentru reflexul în idee al acestuia. Experiența comunistă, întemeiată din punct de vedere filosofic pe ateismul marxist, a eșuat însă total – nu numai în plan economic și în plan politic, ci și în strategia agresivă la adresa religiozității. Divinizând istoria spre a-l discreditat pe Dumnezeu, marxismul n-a izbutit decât să-l facă pe Dumnezeu mai straniu și mai obsedat. Se poate înăbuși orice în om, în afară de nevoia de absolut, care ar supraviețui distrugerii templelor și chiar dispariției de pe pământ a religiei. Nimic nu exprimă mai sugestiv condiția specială a religiei în istorie și în societate decât cuvintele de mai sus ale lui Emil Cioran” (Mircea Flonta, Hans-Klaus Keul, Jörn Rusen, 2005, p. 141).

Vidul spiritual a fost uneori umplut de o ”religie laică”, ce imită religia, fără a face referire la Dumnezeu. ”Aceasta s-a putut observa în revoluția bolșevică și în comunismul țărilor din Est. De exemplu, în fosta Republică Democrată Germană (R.D.G.), unde înainte de instaurarea comunismului populația avea origini protestante, nu se foloseau icoanele. Totuși, sub influența comunismului sovietic, s-a trecut la etalarea în toate instituțiile publice a portretelor conducătorilor vremii, mai ales troika Marx, Engels și Lenin. În locul celor 12 apostoli, au apărut cei 12 membrii ai Biroului politic. Secera și ciocanul au înlocuit simbolurile religioase, mai ales crucea. Astfel au luat naștere miturile puterii comuniste, devenind o ”religie laică”. Prin poezie și sloganuri, în timpul perioadei comuniste în România, Partidul Comunist a fost înzestrat cu atribute divine, era prezent ca *izvor de viață și lumină*. Iată unele dintre atributele divine care au fost transferate politicului dinspre religie. Și aceasta era o manifestare a secularizării” († DANIEL, 2007, p. 12).

Atâta vreme cât omul va rămâne sclavul concepției autonome ”care face abstracție de Dumnezeu, va trăi permanent sfâșierea lăuntrică dintre tendința lui exterioară de a domina lumea, prin știință și tehnologie, și tendința interioară de a deveni sclavul lumii și al legilor ei naturale, prin lipsirea lui de cele senzuale și